

Grad je do leta 1848 predstavljal središče svetnega gospodstva z osrednjo politično, družbeno, gospodarsko, versko in kulturno vlogo. V gradovih Kranjske so se med 15. in 17. stoletjem naseljevale različne plemiške družine. Na tem območju so ostajale različno dolgo, vendar je bil to v času njihovega tamkajšnjega bivanja njihov dom. Vprašljiv je stereotip o "tujem", predvsem nemškem plemstvu, saj naj bi bila med plemiči v ospredju predvsem pokrajinska pripadnost. Tudi splošno razširjene predstave o plemstvu, ki je govorilo tuj jezik, jezik torej, ki domačemu slovenskemu kmetu ni bil razumljiv, so vprašljive. Plemičev odnos do jezika naj bi bil predvsem pragmatičen. Slovenščina naj bi bila torej prvi jezik večine kranjskega plemstva, saj so jo potrebovali za komuniciranje z okolico, brali pa so tudi slovenske knjige. Seveda pa so govorili tudi druge jezike. Tako je nemščina nastopala kot uradni jezik, italijanščina je bila potrebna tistim, ki so študirali na univerzah v Italiji.

Pomembno vlogo so imele plemiške družine. Še zdaleč ni bilo vseeno, kako so se prek porok vzpostavljale nove sorodstvene zveze, ki so nastajale iz gospodarskih, političnih in družbenih vzrokov. Poroka je bila povsem racionalno dejanje, ljubezen med hodočima partnerjema je bila brezpredmetna. S poroko naj bi ohranili vsaj dosežen plemiški rang, če ga že ni bilo mogoče izboljšati. Plemiške družine so imele ponavadi toliko otrok, kolikor jih je pač dal bog. Kljub visoki smrtnosti jih je bilo v družinah v povprečju okoli 10. Otroke so najprej vzgajali doma, potem pa so jih po možnosti poslali še na tuje dvore, v šole ali na univerze. Seveda so obstajale pomembne razlike med vzgojo dečkov in deklic, saj so jih kot

odrasle čakala različna dela. Tako eni kot drugi naj bi bili dobro podkovani v jezikih, govorništvu, plesu in glasbi. Zelo pomemben del vzgoje pa je bilo oblikovanje stanu primernega odnosa do sveta in obnašanja. Sestavni del plemiškega življenja je bila vera (krščanska ali luteranska), in skoraj vsak grad je imel kapelo, kjer so vsak dan opravljali verske obrede. Tudi mrtev plemič je moral biti ločen od "navadnih" ljudi, zato so jih pogosto pokopavali v samostanih in cerkvah.

Kranjski plemiči so sodili v evropsko plemiško kulturo. Od tedanjih kranjskih meščanov, in še v večji meri kmetov, so se razlikovali v številnih pogledih. Plemstvo ni bilo družbeni sloj, ki naj bi se le gostil na račun izkoriščanja drugih. Ujeti so bili v številne njim podrejene in nadrejene odnose. Izkazovali naj bi privrženost in zvestobo deželnemu knezu in opravljali diplomatske, vojaške, upravne in finančne službe na cesarjevem dvoru. Doma so imeli veliko dela z vodenjem svojih posesti, ukvarjali pa so se tudi s številnimi drugimi posli, npr. s trgovino, rudarstvom in fužinarstvom, kreditnimi posli itd. Del njihovega življenja je bil tudi lov, igranje raznih družabnih iger ter likovna umetnost in glasba. Knjige so brali v verske in izobraževalne namene. Plemstvo kot najvišji družbeni sloj je bilo tisto, ki je prvo v svojem okolju uvajalo nove kulturne elemente, ki so se kasneje razširili na nižje družbene sloje.

Knjiga je vsekakor zanimivo branje, saj nam prikaže nekatera področja plemiškega življenja, ki so nam bila doslej manj znana, z odkrivanjem nekaterih novih resnic pa načinja tudi stereotipne predstave o plemstvu, ki je v preteklosti živelo na naših tleh.

Mihaela Hudelja

MARJETKA BALKOVEC, ETNOLOŠKA TOPOGRAFIJA SLOVENSKEGA ETNIČNEGA OZEMLJA - 20. STOLETJE. OBČINA METLIKA.

Znanstveni inštitut Filozofske fakultete,
Ljubljana 1994,
284 str., il.

Slovenska etnologija je zopet bogatejša za novo stopografijo, ki pomeni dragocen prispevek k celovitejši podobi načina življenja Slovencev v 20. stoletju. Pričujoča knjiga je že 17. po vrsti.

Avtorica je v vsebini knjige sledila že uveljavljenim tematskim sklopom, vsebina posameznih sklopov pa je zopet razdeljena na posamezna poglavja. To je zlasti priročno in koristno pri iskanju določenih podatkov, ki zanimajo bralca. Že bežno listanje po knjigi nas prepriča o koristnosti takega dela, saj so podatki tako številčni, da se nam pri branju nehote

že ustvarja razvojna podoba vseh sestavin načina življenja, ki daje med drugim tudi značilnost izbrani občini. Pri tej knjigi gre za še več. Leta 1985 je izšla topografija občine Črnomelj avtorja Andreja Dularja. Tako je Bela krajina kot geografska in pokrajinska enota dobila celotno podobo načina življenja v vseh svojih pojavnih oblikah, obravnavano z etnološko topografskega pristopa. Zanimivo in zelo zaželeno bi bilo, ko bi se kdo lotil primerjave Prekmurja in Bele krajine na podlagi že izdanih topografij. To sta tudi edini slovenski pokrajini, v katerih so obdelane vse občine. Katere so skupne značilnosti, kje so vidnejše razlike v načinu življenja, kaj vse vpliva nanj - tako na eni kot na drugi strani? Že samo pregled po zemljevidu nam daje slutiti, da skupne točke so. Prekmurje in Bela krajina sta obmejni slovenski pokrajini, ki mejita na druge države, obe imata nekajstoletno tradicijo sožitja nekaj

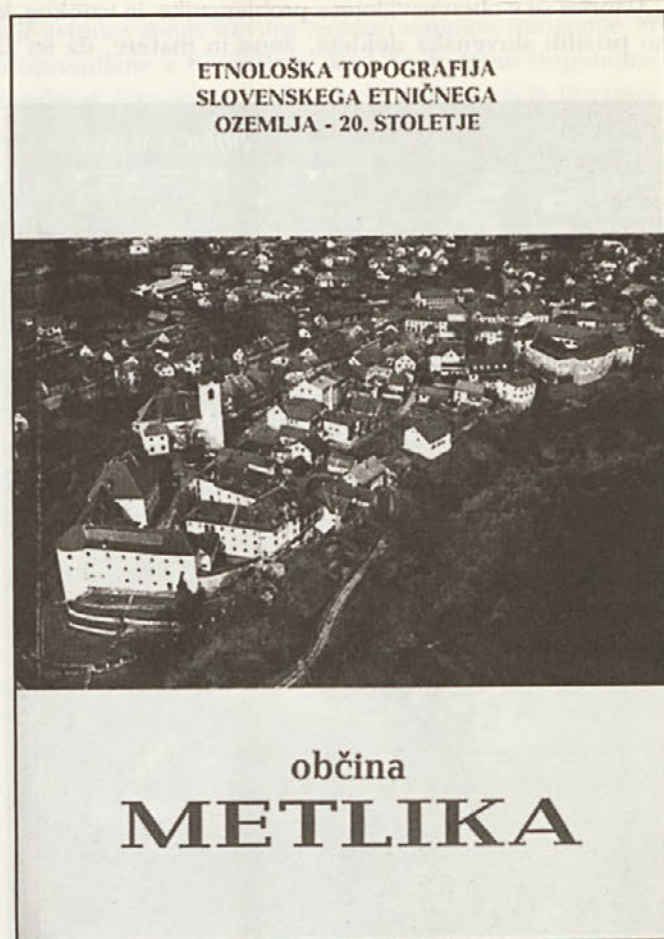
etničnih skupnosti s slovensko na istem ozemlju.

Tokrat ni moj namen podati recenzijo omenjene knjige v smislu, kot se pač recenzije pišejo. Kajti večina bralcev ima verjetno še v spominu že ustaljeno vsebinsko razdelitev po sklopih in poglavjih tovrstnih obravnav, ki so jih napisali etnologi v zadnjem desetletju. Želim navesti predvsem svoja razmišljanja ob branju knjige, ki sem jo z velikim veseljem prebirala.

Po vsebini je knjiga namenjena širšemu krogu bralcev, tako strokovnjakom (etnologom, geografom, zgodovinarjem ter še komu) kot vsem tistim, ki se ljubiteljsko ukvarjajo z razširjanjem svojega znanja in zanimanja o domoznastvu.

Etnološka topografija občine Metlika pomeni tudi monografski, geografski in mikrozgodovinski oris, ki omogoča zelo podroben vpogled v spreminjanje slovenskega podeželja v preteklem stoletju in do današnjih dni. Avtorica je v obravnavo zajela čas od leta 1869 do 1991. S sintezo številnega arhivskega gradiva in podatkov, dobljenih v pogovorih z naključno ali načrtno izbranimi pripovedovalci na terenu, je avtorici uspelo prikazati vsakdanjik v njegovih najbolj življenjskih razsežnostih. S tešnjo, da bi dosegla čim celovitejšo obravnavo človekovega življenjskega utripa in s tem tudi spreminjajoče zgodovine ob sicer preskromnem poudarku na prikritih vzvodih in posledicah družbeno-gospodarskih preobratov in sprememb, je knjiga zgleden primer za podobna tovrstna dela v bodoče, hkrati pa je spodbuda novim, tudi v knjigi nakazanim temam, ki jim velja še posebej posvetiti pozornost pri raziskovanju, kajti že včerajšnji vsakdanjik se nam z bliskovito naglico izgublja, če ga že danes ne obravnavamo (zapišemo).

Naj omenim le, da je imela avtorica zelo srečno roko v izbiri krajev. To so Drašiči kot vinorodni kraj, Gradac kot kraj z razvito industrijsko in obrtno dejavnostjo, ki pa je po letu 1950 naglo propadala, Hrast pri Jugorju, ki stoji že v Gorjancih (na hribovitem območju), v katerem je še danes skoraj v enakem številu Slovencev in potomcev Uskokov (ki so grškokatoliške veroizpovedi) in Krasinec kot izrazit kmetijski kraj v ravnin-

ETNOLOŠKA TOPOGRAFIJA
SLOVENSKEGA ETNIČNEGA
OZEMLJA - 20. STOLETJE

občina
METLIKA

skem delu ob Kolpi. Poleg tega tudi ne gre prezreti romskih naselij v metliški občini.

Med 284 strani teksta je avtorica smiselno razporedila 94 fotografij, ki kot slikovno gradivo z ustreznimi podnapisi dopolnjujejo tekstovni del v posameznih poglavjih. Na koncu knjige so dodani opombe, literatura in viri ter seznam pripovedovalcev in karta občine Metlika z označenimi izbranimi kraji, kar je tudi izredno dobrodošlo za bralce, ki jim to geografsko območje ni toliko poznano.

Mihaela Hudelja

DORICA MAKUC, ALEKSANDRINKE.

Zbirka Naše korenine 4.

Goriška Mohorjeva družba,

Gorica 1993.

171 str., il.

Zdi se mi pomembno, da takoj na začetku opozorim na vsebinski pomen knjige. Napisala jo je Dorica Makuc, ki ni etnologinja, vendar se je lotila tematike, ki z etnološkega stališča še ni bila podrobneje raziskana. Avtorica namreč

pravi: "Nenavadno je bilo to povsem žensko izseljevanje, ki zanima tudi mnoge etnologue." (str. 11)

Gledano v celoti knjiga avtorice Dorice Makuc prehaja od informativnosti k podrobnemu prikazu razmer v družbenem in socialnem življenju v preteklosti, ki so bile vzrok za izseljevanje z goriškega in tržaškega območja. Treba je poudariti, da so osnovne ideje knjige, ki so predstavljene v malo širšem poljudnem uvodnem delu, pravzaprav nakazana izhodišča, ki so v nadaljevanju knjige zelo skrbno in podrobno obdelana.